

Sperlingens Backe 45

Wingårdhs VASAKRONAN

Beskrivning Fasadrekonstruktion Underlag Detaljplan 2019-05-17

Index

Bakgrund	3
Bakgrund	3
Kunskapsläget	3
Den ursprungliga fasadens delar	4
Sockel	4
Murverk	4
Puts och kulör	5
Ornamentik och dekor	6
Fönster och dörrar	7
Plåt och smide	8
Ombyggnadens målsättning	9
Projektering, ombyggnad och metoder	9
Sammanfattning	10

Bakgrund

Originalritning 1896. Stockholms stadsarkiv

Bakgrund

Huset på Sperlingens backe 45, med adress Stureplan 2, ritades av arkitekterna Kasper Salin och Gustaf Lindgren. Det uppfördes 1896-97 av byggmästaren Lars Larsson för J A Bång. Fasadens ursprungliga putsdekor knockades ned 1958.

Huset ska få sina fasader mot Stureplan återställda i det utseende de hade då de uppfördes. Detta för att stärka såväl Stureplans attraktionskraft som för att stärka riksintresset Stockholms innerstad, som i hög grad präglas av stenstadens rika dräkt. Målsättningen är att fasaderna helt och fullt ska ha samma visuella kvalitet som ursprunget, vilket betyder att både material och utförande måste ligga så nära utsprunget som möjligt. Det lämnar dock utrymme att tillämpa moderna material och tekniker i de underliggande konstruktioner så länge de inte inverkar negativt på fasadens möjligheter att åldras likt förebilden.

Kunskapsläget

Byggnadens historia är beskriven i den kulturmiljöanalys och förundersökning som gjordes av Nyréns arkitektkontor på uppdrag av Sturegallerian AB och Vasakronan 2014. De ursprungliga byggnadslovsritningarna finns bevarade i Stockholms stadsarkiv. Som målbild för fasadens återställande tjänar dock Stockholms stadsmuseums fotografi från 1910-talet. Georg Hesselman förmedlar i sina böcker "Något om husbyggen i Stockholm 1860-1920" samt "Från skråhantverk till byggnadsindustri. Om husbyggen i Stockholm 1840-1940" värdefulla kunskaper om hur tidens bostadshus i allmänhet uppfördes, däribland Bångska huset, och det finns inget som pekar på att huset på Sperlingens backe 45 avvek från normen. För färgsättningen har vi funnit stöd i Margareta Cramér's texter, såsom "Färg på fasader i Stockholm".

Den ursprungliga fasadens delar

Foto 1910-tal. Stadsmuseets Arkiv

Sockel

Byggnaden uppfördes på en sockel av slåthuggen granit, sannolikt från Vätö i Roslagen. Dagens sockel av beklädnadssten liknar troligen den ursprungliga i material och kulör, men rekonstruktionen bör utföras i en tjockare sten som förmedlar stensockelns bärande funktion.

Murverk

Byggnadens entréplan, sockelvåning, var ursprungligen klädd med natursten, möjligen även den av samma granit. Här visade stenarna som monterats i ett kvaderstensmönster dock upp en grov klovtyta mellan slåthuggna kanter. Såväl de flacka stickvalven som de raka valven betonades med valvbågar i samma sten och utförande, där slutstenarna liksom anfangerna på de raka valven markerades genom att vara slåthuggna.

Puts och kulör

Bostadsportens portal ägnades särskilt omsorg. Den indragna portiken omfamnades av en portal med halvengagerade kolonner och ett entablement krönt med en prydnadsgavel med en kartusch mellan två fialer. Möjligen var denna portal, och kanske även den arkivolt som omfamnade själva porten, utförd i sandsten, likt till exempel Birger Jarlspassagens fasad mot Birger Jarlsgatan från samma år som denna byggnad. Det som talar för detta är att bottenplanet kläddes i natursten och att portiken alltid gavs en högre status än omgivningen. Mot detta talar att en blandning av granit och sandsten var mindre vanlig. Men motsvarande portiker kunde också utföras i så kallad cementsten och bemålats.

Fasaden var i övrigt med säkerhet utförd i puts och stuck på tegel. Sockelvåningens kvadermur och de överliggande våningarna separerades av ett slätputsad band som gav det en ljusare ton än fasaden i övrigt. Genom att ett motsvarande band återkommer över våningen en trappa upp, piano nobile, markerades dess särskilda status. Det undre bandet kunde även tjäna även som bärare av lokalernas skyltning, en princip som bör gälla också för framtiden.

Om fasaden som brukligt var målad med oljefärg i en och samma kulör, kan det betyda att putsen i övrigt hade en gräng vilket gav den en något mörkare ton.

Kulören kan ha liknat någon av de som idag återfinns på Blasieholmens nyrestaureerade fasader, såsom NCS S 1510-Y30R (Grand Hotel), NCS S 2005-Y50R (Bolinderska huset) eller NCS S3005-Y20R (nederdelen av Tyska legationshotellet/Lydmar hotel). Den slutgiltiga kulören måste harmonieras med kulörvalen i kvarteret som helhet.

Dagens fasad mot Stureplan

Möjlig kulörsättning

Referens Lydmar Hotel

Ornamentik och dekor

Den kraftiga listen betonade den första våningens tyngd, något som även dess rundbågade fönster och fasadens tunnare kvadmursindelning uttryckte. Fasadens däröver blev lättare i uttrycket med höjden, till exempel genom fönsteröppningarna horisontella avslut och den dubbelhöga kompositionen av våningarna två och tre. Dess fönster bands samman av dubbelhöga lisener och dekorativa ornament som förenade de två våningarna i en samlad figur.

Den festliga, oscariska dekor som också återfinns på rislernas krön var troligen modellerad direkt i putsen efter mönsterböcker eller arkitekternas förlagor.

De är alla varianter av samma motiv, en kärke eller kartusch i en oval ram som beroende av väggfältets storlek omfattas av festonger och rocailler eller liknande. De förekommer i tre varianter: liggande (på risaliterna), kvadratiska (på husmitten) samt stående (invid balkongerna på husets flanker). Samtliga utspringande delar – listverk, lisener, entablement och gavelfält – var täckta med plåtar till skydd mot fukt och frostsprängningar. Det finns flera lyckade exempel på återskapade ornament i Stockholm, till exempel på Karlbergsgatan och Västmannagatan, vilka visar på att detta inte behöver bli en kostnadsdrivande del. De utförs lämpligtvis i stucc som målas med oljefärg-

Under den översta våningen bröstning låg en list med ett grunt tandsnitt. Fönstren var, och är, där genomgående rundbågiga. De förenades som regel i grupper om tre av kolonnetter och på risaliterna dessutom av dekorerade entablement. Fasadens avslutades uppåt av ett tandsnitt som ännu kan skönjas, samt av en kraftfull balustrad. Risaliterna fick här sin allra starkaste betoning, då de både bryter igenom balustraden och åstadkommer vad som skulle kunna tolkas som takterrasser, och dessutom föräras fasadens största ornamentfält med festonger som grupperats kring de oxögon som avslutar fönstersättningen. Själva balustraden var troligtvis prefabricerad i cementsten och kan nu återskapas i fiberbetong.

Fönsteröppningarnas horisontella avslut

Fasadens avslut med tandsnitt och kraftig balustrad

Butikernas dörr- och fönsterpartier

Fönsterpartiernas mörkare snickerier och framskjutande fönsterposter

Fönster och dörrar

Butikernas dörr- och fönsterpartier förekom i två varianter. I lokalen längst söderut och längst norrut, som vid tiden för fotografiet rymde ölstugan Malta, stod fönsterpartiet ovanpå en massiv sockel. För lokalerna däremellan nådde snickeriet i stället hela vägen ned, med täta fyllningar i bröstningarna. I samtliga fall var fönsterpartierna delade i fält som gjorde det möjligt att infoga en dörr.

Fönstren är i övrigt bevarade. Det framskjutande partiernas fönsterposter är dekorerade med en äggstavsdekor. Mötet mellan horisontella och vertikala delar är accentuerade på övriga fönster. Alla snickerier verkar ha målats i samma mörka kulör, troligtvis bränd terra, det vill säga mörkbrunt. De avtecknade sig i skarp kontrast mot den överlag ljusa fasaden, som troligen var målad med linoljefärg vilken hade förtjänsten att kunna appliceras på de varierade underlag som sannolikt förekom. Med sina rundade hörn, rusticingar, balustrad och festonger, fick byggnaden drag av rokoko. Jämför till exempel med Palmstedts hus för Børsen vid Stortorget (1773-78).

Att bottenplanet samtidigt var påverkat av tidens nyvunna intresse för natursten stod inte i konflikt mot den övergripande mjukt avrundade karaktären på gestaltningen i helhet. Till fasadens sensuella karaktär bidrog i stor utsträckning de munblåsta glasens förmåga att modellera ljuset. Dessa glas är i viss utsträckning ännu kvar.

Fasadens smidesdetaljer

Plåt och smide

Förutom förmodade plåttäckningar och byggnadens stuprör, vilka ligger kvar i samma läge idag som då huset byggdes, begåvades huset med åtta rikt dekorerade balkonger. Också dessa fanns i tre olika varianter. De största betonade fasadens mittparti och bars upp av ornamenterade konsoler. På samma våningsplan fanns ett par franska balkonger, och över dessa två par mindre balkonger vilka alla vittnar något om statusen hos rummen innanför.

Den ornamenterade delen av balkongfronterna håller sig inom bröstningens höjd, det vill säga drygt sjuttio centimeter, men redan ursprungligt var dessa mer massiva delar kompletterade med en överläggare ett par decimeter däröver. Eftersom dessa bröt fasadens genomgående horisontaler hade de getts en påtagligt diskret utformning.

Projektering, ombyggnad och metoder

Projekteringen av den nygamla fasaden kommer att grundas på de kunskaper som arkivmaterial, referensexempel och generella kunskaper om det slutande 1800-talets arkitekturhistoria erbjuder. Möjligheterna att ta vara på nyligen genomförda rekonstruktions- och renoveringsarbeten såväl i Stockholm (Grand hotel, Bolinderska huset, Monténska huset med mera) samt övriga referenser inom landet (residensen i Härnösand och Umeå) kommer att tas tillvara.

För att nå ett fullgott och prisvärt resultat är det viktigt att arbetet med fasaden handlas upp separat från ombyggnaden i övrigt. Gränsen dras vid de arbeten som är synliga utifrån, vilket betyder att stenarbeten, eventuellt mureri, puts, dekorationer, fönster och dörrar, smide, plåtarbeten och måleri skiljs ut.

De kompetenser som utvecklats vid hantverksutbildningen StuckBema och hantverksskolan Dacapo i Mariestad är exempel på hantverkare som kan komma att engageras, men traditionella tekniker är resurser, inte krav. Målet är ett helgjutet resultat med sömlösa övergångar mellan olika ansvarsområden.

När det ursprungliga utseendet kommer i konflikt med dagens standard, exempelvis i fråga om utsprång på plåtavtäckningar, bör det ursprungliga utförandet gälla före AMA och motsvarande.

Ombyggnadens målsättning

Foto 1910-tal. Stadsmuseets Arkiv

Sammanfattning

Målet är att så långt som möjligt återställa fasadens ursprungliga utseende. Det innebär att:

- Entré våningens fasadrytm återställs och dess kraftiga granitsockel rekonstrueras. Entré våningens fasad kan med fördel utföras av puts med kvadermönster.
- Butikslokalernas fönsterpartier i trä, målade med en oljefärg i bränd terra, återskapas med en indelning som återkallar ursprunget. De rekonstruerade butiksfrenterna anpassas till rådande krav på tillgänglighet och brandutrymning.
- Den dubbelhöga portiken med en port lik den ursprungliga återskapas i stucc och/eller fiberbetong.
- Fasadens indelning med listverk, lisener och dekorationer med mera återskapas i oljemålad stucc och puts. Fasadens ges en enhetlig kulör som återkallar nyrokoks ljusa färgsättning (i syfte att efterlikna ljus sandsten) inom ramen för kvarterets samlade färgsättning.
- Byggnaden får en avslutning uppåt som rimmar med ursprunget. Här föreligger en konflikt med den sent (2007) tillkomna kontoriserings av vinden, men en balustrad har fördelen av att vara en genomsläpplig barriär, vilket bör lämna utrymme åt att förena olika krav. Balusterdockorna återskapas i fiberbetong.
- Fönster och fönsterdörrar renoveras och återskapas vid behov.
- Balkonger och konsoler i smide återskapas (med anpassning till säkerhet).

Kontakt

Rasmus Waern
T +46 (0) 10 788 11 70
rasmus.waern@wingardhs.se

Martina Wahlgren
T +46 (0) 10 788 10 95
martina.wahlgren@wingardhs.se

Tord-Rikard Söderström
T +46 (0) 10 788 10 98
tord-rikard.soderstrom@wingardhs.se

Wingårdhs
Katarinavägen 17
116 45 Stockholm

För mer info besök:
wingardhs.se